

Constantin STAN

DIMITRIE MARMELIUC – LUPTĂTOR PENTRU UNITATE NAȚIONALĂ

Dimitrie Marmeliuc's Activity for National Unity

The present study is dedicated to the historical experience of the Bukovinean personalities during the Great Unification, that occurred in 1918. Professor Dimitrie Marmeliuc was a member of the Rumanian National Committee in Bukovina. After the national unification, D. Marmeliuc militated for the consolidation of unified Romania. Activating in the political life together with Ion Nistor, he was one of the founders of the Democratic Party of Unification in Bukovina. As a Professor at the University of Cernăuți, D. Marmeliuc carried out a sustained scientific and didactic activity. At the same time, D. Marmeliuc was involved in an intense journalistic activity, pleading for the cause of national unity.

The author enlisted as a volunteer and participated in the fierce battle of Mărășești, in the summer of 1917. Dimitrie Marmeliuc had close relations with the Professor and writer Ion Grămadă, a hero of World War I.

Dimitrie Marmeliuc s-a născut pe plaiurile bucovinene la 20 noiembrie 1886 în comuna Liteni (jud. Suceava), în familia țaranului Nistor Marmeliuc și a soției sale Floarea (născută Paveliuc). Neavând mijloace materiale, căci provenea dintr-o familie cu venituri modeste, dar dornic să învețe, după clasele primare parcurse în satul natal este ajutat de cantorul bisericesc din localitate să ajungă la Suceava. Aici se bucură de sprijinul renumitului folclorist, publicist și om de cultură Simion Florea Marian pentru a susține examenul de admitere în liceu, devenind apoi unul dintre cei mai străluciți elevi. La susținerea examenului de bacalaureat a produs indignarea comisiei, alcătuită în totalitate din profesori germani, deoarece s-a prezentat în costum național și cu brâu tricolor.

D. Marmeliuc a frecventat apoi la Universitatea din Cernăuți cursurile Facultății de Litere. Aici a devenit încă din anul universitar 1905-1906 membru al societății studentești "Junimea", în cadrul căreia va desfășura o susținută activitate patriotică. El participă la acțiunile din toamna anului 1905 împotriva germanismului profesorilor universitari din capitala Bucovinei.

D. Marmeliuc colaborează încă de la cele dintâi numere ale gazetei societății "Deșteptarea" editată în 1906, având ca prim-redactor pe studentul

Ion Grămadă, viitorul istoric și unul dintre cei mai apropiați prieteni.¹ Cei doi se vor regăsi în România liberă și pe câmpurile de luptă ale campaniei din toamna anului 1916 și vara lui 1917.

Fiind un student eminent, D. Marmeliuc a primit o bursă de 300 florini aur și a plecat la Viena unde și-a continuat studiile universitare, susținându-și și teza de doctorat.² În capitala Austro-Ungariei s-a încadrat în societatea studențească "România Jună" unde a desfășurat o muncă neobosită în sprijinul cauzei naționale românești. Grație acestor activități a fost ales în anii 1910-1911 președinte al "României June". D. Marmeliuc i-a succedat la conducerea societății lui Remus Doctor care a condus societatea în perioada 1908-1909. Tânărul bucovinean a organizat serate, baluri, încheiate cu tombole și donații, fapt care a dus la sporirea fondurilor societății. A mărit considerabil fondul de carte și a aprobat câtorva studenți lipsiți de mijloace financiare, dar dornici de învățatură, să locuiască în sediul "României June".³

Alegerea lui D. Marmeliuc în fruntea acestei organizații studențești nu a fost întâmplătoare. Era cunoscut ca un bun organizator și un patriot înflăcărat. El a luat parte împreună cu 600 de tineri bucovineni din toate straturile sociale în frunte cu Sextil Pușcariu și George Tofan la excursia organizată în zilele de 17-19 aprilie 1908 la Iași. Vizita s-a făcut din inițiativa și cu sprijinul marelui om de cultură N. Iorga⁴. Datorită intervenției renumitului istoric, excursioniștii au beneficiat de o reducere de 75 % a tarifului pe calea ferată română. Sutele de bucovineni au pășit cu emoție pe teritoriul României Libere, fiind întâmpinați cu multă căldură de frații lor din Moldova. În gara Verești a avut loc o frumoasă primire. Aici corul țăranilor din Dumbrăveni și cel al elevilor de liceu din Botoșani i-au emoționat prin cântecele lor patriotice. Ajunși în Iași, solii Bucovinei au fost întâmpinați cu multă prietenie. Primarul Iașului, renumitul scriitor Nicu Gane a rostit calde cuvinte de bun sosît oaspeților bucovineni. Vorbitorul a subliniat cu acest prilej că "Iașul a îmbrăcat în cinstea voastră haine de sărbătoare (...). Să ne vedem cât se poate mai des iubiți bucovineni. Să ne deprindem a ne cunoaște a ne stima, a ne iubi, ca două odrasle din aceeași tulpină și de câte ori vă veți întoarce la căminele voastre să spuneți la ai voștri că aici în Regatul României ați fost

¹ *Raportul Societății Academice Române "Junimea" din Cernăuți. Asupra anilor administrativi 1908/1909-1925/1926*, Cernăuți, p. 29.

² Anghel Popa, *Societatea "Junimea". Album biografic*, în "Magazin istoric", an XXVIII, nr. 7/1994, p. 92.

³ Ion Grămadă, *Societatea academică social literară "România Jună" din Viena (1871-1911)*, Arad, 1912, p. 167; Eugen Glodariu, *Asociațiile culturale ale tineretului studios român din monarhia habsburgică 1860-1918*, Cluj-Napoca, 1998, p. 45.

⁴ N. Iorga, *Bucovineni la Iași*, în "Neamul Românesc", III, nr. 48, din 20 aprilie 1908, p. 752; Idem, *Orizonturile mele. O viață de om. Așa cum a fost*, vol. III, București, 1981, p. 70-71.

îmbrățișați călduros de un popor de același sânge de aceeași lege ca și noi și cu care trebuie să întrețineți cele mai intime legături de bună, prietenească și netulburată vecinătate”⁵.

Părintele Constantin Morariu, din comuna bucovineană Pătrăuți a mulțumit în numele celor 600 de excursioniști "pentru cuvintele atât de calde, cu care suntem întâmpinați de ilustrul domn primar al vechii capitale a Moldovei, veteranul pionier al literaturii noastre și distinsul membru al Academiei României. Venim la dumneavoastră domnilor și fraților cu sufletul însetat de luminile culturii, venim să vedem moaștele din trecut, ce se adăpostesc în acest oraș istoric, și să ne inspirăm din graiul lor, pentru ca mai apoi, întorși la vetrele noastre, să putem muncii cu tot dinadinsul la răspândirea razelor culturii și în masele poporului nostru”⁶.

În Piața Unirii a avut loc apoi o frumoasă manifestație de solidaritate cu frații bucovineni. Cu acest prilej președintele Comitetului de primire din Iași, profesorul universitar Petre Rășcanu a ținut o patetică cuvântare care a impresionat profund miile de participanți. Din partea oaspeților au vorbit studenții lui Victor Bodnărescu și Dimitrie Marmeliuc, care au mulțumit pentru emoționanta primire făcută de locuitorii batrânei urbe moldovene⁷.

Cu ocazia vizitei, bucovinenii au depus o frumoasă coroană de flori la statuia lui Ștefan cel Mare. Acum a rostit, la cererea expresă a fraților din Bucovina o patriotică cuvântare N. Iorga. Celebrul istoric a evidențiat personalitatea marelui voievod. Oaspeții au vizitat biserica Trei Ierarhi, ctitorie a domnitorului Vasile Lupu, după care au făcut un popas la Universitate unde profesorul Sextil Pușcariu a reliefat în discursul său contribuția Iașului la dezvoltarea culturii naționale românești. Bucovinenii au parcurs, în final, expoziția istorică organizată la inițiativa și cu concursul lui N. Iorga. Marele cărturar a fost sufletul manifestațiilor care au avut loc în cinstea fraților bucovineni. Evidențind efortul făcut, el avea să consemneze în amintirile sale cu sinceritate: "Trei zile am stat în picioare ca să li se facă acestor rari oaspeți, care nu cunoșteau deloc țara, o primire merită să le ramâie pentru totdeauna neuitată. La plecarea lor eram sigur că părerile despre România liberă li s-au schimbat cu totul”⁸. La rândul lor, bucovinenii erau profund mișcați de clipele frumoase petrecute în capitala Moldovei. Ei au trimis o telegramă primarului municipiului Iași în care subliniau necesitatea întăririi solidarității între toți românii căci "din impulsul la o înfrățire a tuturor studenților români s-a decis o întrunire cu scop special ca să ne dăm

⁵ "Voința poporului", nr. 21, din 24 mai 1908.

⁶ *Ibidem*; Petru Rusșindilar, *George Tofan – tribun al românismului în Bucovina*, Suceava, 1998, p. 134.

⁷ *Ibidem*, p. 134-135.

⁸ N. Iorga, *Orizonturile mele. O viață...*, p. 71-72.

seama de ceea ce suntem și ceea ce ar trebui să fim, și să discutăm modalitățile unei organizații puternice”⁹. De asemenea tinerii din Bucovina, între care se afla și D. Marmeliuc, au expediat o depeșă lui N. Iorga în care arătau: "Pătrunși de adânci sentimente de recunoștință, vă trimitem dumneavoastră, inauguratorul naționalismului curat și adevărat printre toți românii de pretutindeni, salutul nostru de departe, cu nestrămutată încredere că acest curent inaugurat de dumneavoastră, va ajunge la izbândă sigură. Trăiască sfântul ideal al tuturor românilor adevărați"¹⁰.

În adevăr, atmosfera în care s-a desfășurat vizita fraților bucovineni a fost deosebită. Evidențiind acest lucru, consulul Imperiului Otoman la Iași, Selim Gurdji, afirma, într-un raport înaintat superiorilor în data de 7 mai 1912, că "Primirea ce li s-a făcut de întreaga populație nu putea fi mai caldă și mai cordială. S-a remarcat la gară, prezența tuturor autorităților, chiar a prefectului în persoană și a întregii elite a Iașului. Orașul era pavat și iluminat. La sosirea lor bucovinenii au fost primiți cu strigăte de «Trăiască Bucovina»!. Entuziasmul era atât de mare încât ai fi crezut că se sărbătorește o victorie. De altfel opinia publică interpretează aceste manifestări, ca un prim pas către alipire".

Raportul consemnează mai departe, că la Universitate s-au prezentat în fața bucovinenilor și numerosului public ieșean luări de cuvânt cu caracter patriotic: "Le-au fost ținute discursuri și conferințe cu un caracter pur naționalist". Studenții bucovineni și ieșeni înfrățiți au defilat pe străzi "cu muzica militară în frunte și intonau arii și cântece de război". Diplomatul turc menționa de asemenea că în timpul acestor agape care au durat trei zile, românii au uitat că oaspeții sunt supuși ai Majestății Sale Împăratul Franz Ioseph, toate toasturile lor au fost pentru sănătatea regelui Carol I, pentru Bucovina, pentru România și nici un cuvânt pentru împăratul-rege"¹¹. În anii 1900-1911 potrivit documentelor vremii, D.Marmeliuc a reușit să strângă în rândurile societății pe care o conducea numeroși studenți aflați în capitala dublei monarhii, mobilizându-i în organizarea unor acțiuni culturale, patriotice sau filantropice. El a continuat să activeze în cadrul societății și după încheierea mandatului de președinte. În anul 1912, conform relatărilor făcute de studentul medicinist de atunci, viitorul medic Nicolae Hozun, D. Marmeliuc a reprezentat cu succes societatea "România Jună" la mitingul aviatic susținut de marele inventator transilvănean Aurel Vlaicu. La această manifestație au participat mii de oameni : tineri și vârstnici, femei și copii dornici

⁹ I.Grămadă, *op. cit.*, p. 68.

¹⁰ "Neamul Românesc", III, nr. 49, din 24 aprilie 1908, p. 761.

¹¹ 1918 la români. Desăvârșirea unității național-statale a poporului român. Documente externe 1879-1916, vol. I, București, 1983, p. 299-300, doc. 48.

să vadă cu ochii lor "mașinăria sburătoare". În cea de a treia zi a mitingului aviatic a avut loc un banchet deosebit dat în onoarea lui Vlaicu, în saloanele restaurantului "Riedhod", banchet organizat de colonia română din capitala Imperiului și de membrii societății societății "România Jună". Cu această ocazie au vorbit dr. Sterie Ciurcu, profesorul Nicolae Teclu, preotul Boldea, dr. Mihai Popovici, atașatul comercial al Regatului Român la Viena George Moroianu, iar din partea societății "România Jună" D. Marmeliuc. Cu toții au subliniat personalitatea marelui inventator și importanța operei sale. La sfârșit, A. Vlaicu a rostit un cuvânt de mulțumire, care a impresionat întreaga asistență¹².

Tot în anul 1912, D. Marmeliuc a luat parte împreună cu un grup de colegi la festivitățile dedicate dezvelirii statuii lui Alexandru Ioan Cuza la Iași în 27 mai/9 iunie. Cu această ocazie, el a mers alături de colegii săi în pelerinaj la Palatul de la Ruginoasa unde, în cavoul familiei, își dormea somnul de veci cel ce fusese Domnul Unirii. Tinerii studioși reprezentând societățile "Moldova" și "Bucovina" din Cernăuți, "România Jună" din Viena, delegați ai centrelor studențești din Iași și București, ai "Ligii Culturale", ai veteranilor din războiul de la 1877-1878 au mers la mormântul lui Cuza pentru a-i aduce un pios omagiu. Cu acest prilej a fost oficiată o slujbă de pomenire și a avut loc o scurtă comemorare a celui care este strâns legat de actul unirii de la 24 ianuarie 1859 și de reformele elaborate în anii imediat următori.

Vorbitorii au evidențiat, în alocuțiunile lor, personalitatea covârșitoare a Domnitorului Unirii. Bucovineanul D. Marmeliuc a arătat că din acel moment comuna Ruginoasa "trebuie să fie un loc sfânt pentru toți românii". D. Diaconescu, reprezentantul studențimii bucureștene declara în cuvântul său că a venit la Iași cu speranța ca sărbătorile solemne care urmau să se desfășoare vor rămâne adânc întipărite în amintirea compatrioților: "Astăzi, sufletul fiecărui român se închină și vibrează la auzul domnitorului Cuza". La rândul său, D. Gribowski, delegatul societăților "Bucovina" și "Moldova" din Cernăuți arăta în alocuțiunea sa că toți românii s-au adunat la aceste serbări pentru a omagia "pe unul dintre cei mai mari domnitori pe care i-a avut pământul acesta". D. Isăceanu, trimisul societății "Junimea" din Cernăuți a propus ca osemintele pământești ale lui Cuza să fie aduse la Iași și reîn-humate în Catedrala Mitropolitană. Au mai vorbit studentul D. Stoica, învățătorul C. Bordeianu, elevul Todicescu de la Seminarul Teologic din Iași. În final, căpitanul în rezervă Palade, fost ofițer în timpul domniei lui Cuza, i-

¹² Nicolae Hozan, *Amintiri vieneze (1880-1918)*, în "Transilvania", Sibiu, XIV, nr. 12/1985, p. VI-VII; Ion Grămadă, *op. cit.*, 108-109, 11-112; Florea Marin, *Medicii și Marea Unire*, Târgu Mureș, 1993, p. 47; 127.

a adus elogii, relevând importanța faptelor mari săvârșite în scurta, dar rodnică sa domnie¹³.

D. Marmeliuc a fost prezent și a doua zi la dezvelirea statuii lui Cuza din Piața Unirii, fiind făcută în prezența a mii de oameni de Teodor Rosetti, cumnatul domnitorului. Seria discursurilor a fost deschisă de mitropolitul Pimen al Moldovei, care a adus un prinos de recunoștință Domnului Unirii arătând că "el a fost sufletul faptelor mari săvârșite în timpul domniei sale", care au reprezentat "o pregătire pentru noua organizare a statului român". La rândul său Grigore Ghica Deleni, președintele comisiei de înălțare a statuii, a subliniat că prin monumentul închinat făuritorului Unirii Principatelor "slăvim pe alesul poporului a cărui amintire trebuie să rămână pururea în inima noastră a tuturor". Primarul Iașului, Gheorghe Botez, a înfățișat în cuvântul său personalitatea lui Cuza care va rămâne veșnic în amintirea românilor, iar figura lui "va crește pe atât de luminoasă pe cât veacurile se scurg mai numeroase". Profesorul Alexandru D. Xenopol, de la Universitatea din Iași, îl considera pe cel immortalizat în bronz "ca fiind unul din sufletele cele mai mari ale neamului nostru", un om al progresului. Pe aceeași linie, N. Iorga aprecia neobosita activitate culturală a Domnului Unirii. Cristea Dăscălescu, președintele Centrului Studențesc din Iași, aducea în numele studențimii ieșene "prinosul de recunoștință marelui democrat care a întemeiat superioare instituții de cultură națională, Universitățile din Iași și București, care a eliberat țărâtimea de robia de veacuri în care zăcea, redobândindu-i libertatea pe pământul ei". În numele țăranilor a vorbit săteanul Dumitru Solomon, care a evidențiat rolul lui Cuza în dezrobirea truditărilor ogoarelor. Regele Carol I a reliefat în discursul său trei fapte importante ale făuritorului Unirii din 1859: secularizarea averilor mănăstirești, împrumutarea țăranilor și îndrumarea țării către neatârnamare. Suveranul a prezentat, în continuare, calitățile lui A.I. Cuza care "îndreptătesc cinstirea ce i se aduce astăzi". În final, regele Carol I a adus prinosul de recunoștință ce se cuvenea "memoriei lui Cuza, care va rămâne de-a pururi neștersă în amintirea poporului"¹⁴. Atmosfera era sărbătorească, de profundă vibrație patriotică. Autoritățile municipale ieșene s-au îngrijit de pavoazarea caselor, străzilor, a Pieței Unirii cu minunate ghirlande de flori, arcade împodobite cu crengi de brad. Descriind această imagine feerică, un ziar al vremii care apărea peste Carpați, la Sibiu, consemna cu vădită admirație: "Orașul a fost frumos decorat, străzile erau ornamentate pe tot parcursul lor cu arcade împodobite cu crengi de brad presărate cu becuri electrice. Casele erau, de asemenea, împodobite cu crengi

¹³ *Pelerinajul la Ruginoasa*, în "Evenimentul", Iași, XX, nr. 70, din 27 mai 1912.

¹⁴ "Adevărul", XXV, nr. 8156, din 28 mai 1912; "Dimineața", IX, nr. 2955, din 29 mai 1912.

de brad, cu pânză tricoloră și lampioane electrice”¹⁵. Diriguitorii locali s-au preocupat, totodată, de păstrarea liniștii și ordinii în timpul manifestației. Au fost luate stricte măsuri de securitate pentru a se preîntâmpina eventuale acțiuni ale unor agenți provocatori.

Inaugurarea statuii lui Cuza din Iași a fost prin urmare, un succes deplin. Evenimentul s-a bucurat de un ecou favorabil între toți românii. D. Marmeliuc îi scria profesorului N. Iorga la 3/16 iunie 1912 din Viena, în numele tinerimii studioase române o frumoasă epistolă apreciind serbările la care luase parte ca pe "un valoros succes al luptei purtate de curentul naționalist și de aceea am hotărât să aducem mic și mare, jertfa morală, fizică și materială de a fi reprezentați cum credem că e mai bine la serbările acestea". Colonia română din capitala habsburgică a trimis la Iași doi delegați, dar comitetul de organizare nu a permis însă din considerente de ordin politic "o vorbire a reprezentantului românilor din Viena"¹⁶.

După terminarea studiilor universitare, în preajma primei mari conflagrații mondiale, D. Marmeliuc era profesor la Liceul din Câmpulung Moldovenesc. În toamna lui 1913 el se muta la Liceul al 3-lea de stat din Cernăuți și începe o bogată activitate științifică. La 19 octombrie/1 noiembrie 1913 el a expedit din capitala Bucovinei o scrisoare profesorului N. Iorga împreună cu o lucrare istorică pe care dorea să o publice în paginile revistei "Analele Academiei Române", secțiunea istorică¹⁷.

Concomitent cu activitatea științifică și didactică D. Marmeliuc a legat strânse prietenii cu o serie de colegi și oameni de cultură din Cernăuți. Unul dintre aceștia era profesorul și publicistul George Tofan. Acesta din urmă a trecut alături de zeci de mii de români bucovineni, Carpații nevrând să slujească o cauză care îi era străină căci războiul mondial începuse iar înrolarea în armata chesaro-crăiască era iminentă. Relevând acest lucru, D. Marmeliuc scria în 1931, la zece ani de la moartea lui G. Tofan că el a pășit în România liberă deoarece n-a vrut "să-și întrerupă activitatea de apostol cultural sub povara unei uniforme austriece"¹⁸. De asemenea, D. Marmeliuc s-a împrietenit cu tânărul istoric Ion Grămadă cu care a satisfăcut serviciul

¹⁵ *Serbările naționale de la Iași. Dezvelirea monumentului lui Cuza Vodă*, în "Telegraful român", LX, nr. 58, din 2/15 iunie 1912; vezi și C. I. Stan, *Alexandru Ioan Cuza în conștiința poporului român*, în Colocviul Național de istorie 20-22 iunie 1996, București, 1997, p. 110.

¹⁶ *Scrisori către Nicolae Iorga*, vol. II 1902-1912, ediție de Barbu Theodorescu, București, 1979, p. 536.

¹⁷ Idem, vol. III 1913-1914, ediție de Petre Țurlea, București, 1988; "Adevărul", XVIII, nr. 10521, din 27 septembrie 1915; vezi și Ioana Rusu, Dumitru Preda, *Biografia unei conștiințe – Ioan Ursu*, Cluj-Napoca, 1987, p. 151.

¹⁸ D. Marmeliuc, *Zece ani de la moartea lui George Tofan*, în Calendarul "Glasul Bucovinei" pe anul 1931, Cernăuți, 1931, p. 18.

militar ca sergent T.R. într-o unitate de vânători de munte din dubla monarhie.

În prima parte a anului 1915, D. Marmeliuc a trecut în România liberă, unde a desfășurat o susținută propagandă pentru intrarea României în război de partea Antantei. El a participat alături de Ion Nistor, George Tofan, Ion Grămadă și alți prieteni în 22 iunie 1915 la înființarea "Asociației Bucovinenilor" sau "Comitetul Refugiaților Bucovineni" în București. În fruntea lui a fost ales profesorul Eusebie Pașcan, iar ca secretar dr. Emilian Slușanschi. Scopul noului organism era acela de a cultiva înfăptuirea cât mai grabnică a dezideratului reîntregirii naționale. Cu acest prilej a fost lansat un manifest în care românii bucovineni erau chemați "Să fie gata să-și facă datoria de sânge pentru neam și țară"¹⁹.

D. Marmeliuc a participat la Congresul românilor de peste hotare aflători în țară din 15 martie 1915. Acest înalt for desfășurat la București a fost urmărit cu atenție de autoritățile austriece. Direcția Poliției din Cernăuți avea o listă cu refugiații bucovineni participanți la această manifestare patriotică. Lista era îmbunătățită permanent în funcție de informațiile primite. Printre cei implicați sunt și nume ale unor profesori și învățători bucovineni G. Tofan, I. Grămadă, D. Marmeliuc, Aurelian Moldovan, Emanoil Iliuț și alții a căror activitate trebuia urmărită de organele de specialitate austriece²⁰.

La 18 septembrie/10 octombrie 1915 s-a creat sub președinția lui Nicolae Filipescu "Federația Unionistă", organizație patriotică care milita pentru participarea neîntârziată a armatei române la război alături de Antantă. Ea cuprindea pe lângă partizanii lui N. Filipescu, membri marcanți ai Partidului Conservator Democrat condus de Take Ionescu, reprezentanții "Ligii Culturale", liberali, personalități politice și culturale independente, membrii "Asociației Ardelenilor și Bucovinenilor refugiați în România". Din comitetul de conducere al Federației mai făceau parte Take Ionescu și Simion C. Mândrescu (vicepreședinte), Barbu Ștefănescu Delavrancea, Dr. Constantin I. Istrati, Ionaș Grădișteanu, Vasile Lucaciu, Octavian Goga, N. Xenopol și alții²¹.

D. Marmeliuc a aderat la "Federație" a doua zi după înființare alături de o serie de personalități ca medicul savant Ion Cantacuzino, profesorii George Murnu – Universitatea din București, Ioan Ursu – Universitatea din Iași, publiciștii ardeleni Onisifor Ghibu, Constantin Bucșan, Sebastian Borne-misa, Ghiță Popp, Octavian C. Tăslăuanu, bănățeanul Cassian R. Munteanu,

¹⁹ Teodor Bălan, *Suprimarea mișcării naționale din Bucovina în timpul războiului mondial 1914-1918*, Cernăuți, 1923, p. 191.

²⁰ *Ibidem*, p. 196; P. Rusșindilar, *op. cit.*, p. 227.

²¹ "Adevărul", XVIII, nr. 10521, din 27 septembrie 1915; vezi și Ioana Ursu, Dumitru Preda, *Biografia unei conștiințe – Ioan Ursu*, Cluj-Napoca, 1987, p. 151.

bucovinenii George Potică, Ion Grămadă, dr. Emil Șuslanschi, Al. G. Florescu fost ministru plenipotențiar al României la Atena, C. G. Costa Foru și mulți alții. Cu acest prilej, la 17 septembrie, cei care au aderat la "Federație" au lansat o declarație în care precizau că "ascultând glasul conștiinței noastre în aceste zile de grea cumpănă prin care trece neamul românesc, simțim datoria să facem următoarea mărturisire de credință". Potrivit acesteia războiul mondial reprezenta ocazia de dezrobire a neamului românesc. Semnatarii documentului afirmau că scopul luptei românilor îl constituie "cucerirea prin arme a pământului strămoșesc de supt sceptrul dinastiei de Habsburg".

Unitatea națională reprezenta în epocă un deziderat de veacuri al neamului nostru. D. Marmeliuc, O. Ghibu, C. Bucșan, Oct. C. Tăslăuanu și ceilalți autori își ofereau cu generozitate sufletul și brațele pentru biruința ideii moștenite din părinți. Ei subliniau faptul că de mai bine de un an românii transilvăneni, bănățeni și bucovineni luptă pe fronturile din Galiția și Italia pentru o cauză străină lor. Autorii declarației susțineau cu tărie necesitatea intrării cât mai grabnice a României în acțiune de partea Antantei, fapt care era în concordanță cu orientarea opiniei publice românești. Semnatarii documentului se pronunțau cu hotărâre în favoarea ieșirii Regatului Român din neutralitate în condițiile "noului război al Puterilor Centrale împotriva statului sârb și față de mobilizarea Bulgariei în alianță cu Austria". Ei își motivau atitudinea prin faptul că țara noastră se afla deja înconjurată de dușmani, iar menținerea neutralității nu mai era potrivită fiind "egală cu renunțarea la înfăptuirea idealului național". Autorii declarației apreciau că în aceste momente se impunea realizarea solidarității tuturor partidelor politice indiferent de orientare ca o condiție absolut necesară înfăptuirii dezideratului național. Aceste forțe politice responsabile trebuie să se grupeze în "Federația Unionistă". Ei așteptau cu încordare, dar și cu speranță "clipa mobilizării armatei române, sub al cărui steag vom cădea sau vom vedea izbânda cauzei noastre"²². Apelul avea un profund caracter patriotic căci urmărea declanșarea unei acțiuni energice pentru înfăptuirea României întregite. În acest scop guvernul condus de I. I. C. Brătianu trebuia convins să-și schimbe radical punctul de vedere. "Era – după cum sesiza pe bună dreptate profesorul ieșean I. Ursu – o mobilizare a sufletului românesc pentru crâncena luptă care n-avea să se termine decât odată cu unirea țărilor subjugate în patria mamă"²³. D. Marmeliuc a participat la numeroase întruniri

²² "Epoca", XXII, nr. 259, din 20 septembrie 1915; "Evenimentul", Iași, XXIII, nr. 180, din 20 septembrie 1915; *Lui D. Marmeliuc. 20 Octombrie 1936*, p. 40-41.

²³ Biblioteca Academiei Române, Secția Manuscrise (în continuare B.A.R., Secția Mss.), cota A 597.

publice cum a fost, de pildă, manifestația organizată la Ploiești în primele zile ale lunii mai 1915. La acest impunător miting au fost prezenți mii de oameni din oraș și din împrejurimi. Aici, Nicolae Titulescu a rostit un discurs magistral în care arăta: "Din împrejurările de azi, România trebuie să iasă întregă și mare. România nu poate fi mare fără jertfă". În continuare, în același discurs, marele diplomat de mai târziu spunea: "Ardealul e leagănul care i-a ocrotit copilăria, e școala care i-a făurit neamul, e farmecul care i-a susținut viața. Ardealul e scânteia care aprinde energia, e mutilarea care strigă răzbunare, e fătărnicia care cheamă pedeapsa, e sugrumarea care cere libertate.

Ardealul e românismul în restriște e întărirea care îndepărtează vrășmașul, e viața care cheamă viața.

Ne trebuie Ardealul. Nu putem fără el. Vom ști să-l luăm și mai ales să-l merităm. Pentru Ardeal nu-i viață care să nu se stingă cu plăcere; pentru Ardeal nu-i efort care să nu se ofere de la sine; pentru Ardeal totul se schimbă, totul se înfrumusețează, până și moartea se schimbă, încetează a mai fi hidoasă, devine atrăgătoare.

Ardealul nu e numai inima României politice, priviți harta, Ardealul e inima României geografice"²⁴.

Tot în cadrul acestei adunări profesorul D. Marmeliuc a evocat în discursul său "umbra marelui voievod Ștefan cel Mare" și a exprimat rugămintea "de a-i aduce mormântul sub stăpânire românească". Vorbitorul a adresat apoi o vibrantă chemare la arme Ardealului și Bucovinei pentru eliberarea și unirea acestor provincii românești cu patria mamă, căci ele reprezentau în totalitatea sufletului românesc. În aceste clipe emoționante s-a ridicat profesorul Simion C. Mândrescu, care, îmbrățișându-l pe Marmeliuc, s-a adresat sălii: "Iubiți frați voi cei din țara liberă vedeți uniți aici provinciile românești Ardealul și Bucovina (...). Veniți să vă înfășurați voi nicește brațele în jurul trupurilor noastre pentru a forma o unitate vie, un trup vânjos, uriaș și de nebiruit".

Cuvintele profesorului Mândrescu au stârnit o vie satisfacție în rândurile participanților. "Mulțimea – scria chiar D. Marmeliuc – izbucni într-un vifor de aplauze, iar un muncitor tânăr, voinic, cu ochii negri scânteiitori își încolăci brațele în jurul nostru, formând toți un grup viu, sculptural, în aplauzele nesfârșite ale asistenței. S-au auzit strigătele de «Trăiască România Unită !», «La luptă pentru unitatea națională !»"²⁵.

²⁴ N. Titulescu, *Discursuri*, București, 1967, p. 141-144; vezi și Gavril Preda, Eugen Stănescu, *Nicolae Titulescu – cuvânt despre Transilvania, Ploiești – 3 mai 1915*, în "Anuar de Științe istorice", Ploiești, vol. VII/1995, p. 87-90.

²⁵ Cf. Ștefan Pascu, *Făurirea statului național unitar român 1918*, vol. I, București, 1983, p. 368.

Concomitent, profesorul D. Marmeliuc a desfășurat o intensă activitate publicistică susținând cu tărie cauza unității naționale prin grabnica intrare în război de partea puterilor Antantei. La începutul lunii octombrie 1915, el a publicat în paginile ziarului "Alarma" din Buzău un articol în care readucea în memoria contemporanilor personalitatea lui Mihai Viteazul. El deplângea faptul că așa "cum sunt astăzi, trupul în câmpia Turdei, iar capul la Mănăstirea Dealul, reprezintă dureroasa sfâșiere a neamului, pe care numai el a tămăduit-o pentru câteva clipe, care însă prin moartea lui devine și mai dureroasă". Martiriul lui Mihai se identifică de fapt cu acela pe care l-a parcurs poporul român, cu vitejia, spiritul de sacrificiu al neamului nostru, care s-a ridicat întotdeauna cu hotărâre împotriva asupririi naționale. Patriotul bucovinean arăta că "românii sunt azi mai mult ca niciodată durerea nerealizării idealului pentru care a trăit, a luptat și a murit marele voievod". Semnatarul articolului prezintă mai departe, o legendă auzită de la un țăran, potrivit căreia în sfânta câmpie a Turdei unde și-a găsit sfârșitul eroul apare figura impunătoare a lui Mihai "Un chip înalt și voinic, îmbrăcat cu manite lungă, neagră, iar pe cap cu o căciulă cu pene (...).Așa stă ceasuri întregi până la cântatul cocoșilor când dispare mareața umbră". Ea așteaptă de fapt armata română eliberatoare: "Căciularii și dorobanții. Ca un arhanghel voiește să-i conducă în năprasnic zbor peste Carpați (...), să-i ducă pe Turda pentru a le arăta unde l-a sălășluit soarta pe cel mai viteaz dintre viteji și cu neînvinsa sabie, să le arate calea mai departe spre povârnișul idealului său și al neamului". Autorul articolului este trist pentru că realizarea visului de unitate națională se lasă încă așteptat: "Și curcanii întârzie, pasul dorobanților nu se aude, ca și dânsul așteaptă un neam întreg ziua slăvită în care inscripția de pe moaștele sfinte ale capului lui Mihai se vor întregi"²⁶.

Acest vis al unității naționale depline prindea contur o dată cu intrarea României în război de partea Puterilor Antantei, în 15/28 august 1916. D. Marmeliuc s-a înrolat ca voluntar în armata română. La 1 septembrie 1916, el a semnat alături de alți refugiați: Oct. Tăslăuanu, O. Ghibu, Ioan Nistor, Vasile C. Osvadă și Iorgu Toma un memoriu care a fost înaintat primului ministru Ion I. C. Brătianu. Documentul cerea guvernului de la București să încuviințeze formarea de regimente de voluntari ardeleni, bănățeni și bucovineni, alcătuite din refugiații aflați în Regatul român și din prizonierii români foști în armata dublei monarhii ce se găseau în Rusia. Semnatarii memoriului solicitau autorităților de la București să se îngrijească de echiparea acestor regimente. "Unitățile de voluntari, făcând parte din armata română, vor purta aceeași uniformă ca a soldaților români, vor depune

²⁶ D. Marmeliuc, *Vorbește Ardealul. Mormântul lui Mihai ne cheamă*, în "Alarma", Buzău, XVIII, nr. 320-342, din 4 octombrie 1915.

jurământul ostășesc și se vor supune legislației militare și civile românești. Ele s-ar putea organiza fie în cadrul corpurilor existente, fie în corpuri nouă create pe unități suplimentare ale oștirii române". Semnatarii documentului arătau că numărul soldaților ardeleni și bucovineni refugiați în țară se ridică la 10-15.000, iar al prizonierilor din Rusia trece de 100.000, împreună ar putea da două corpuri de armată. Autorii memoriului justificau utilitatea regimentelor de voluntari și prin efectul moral, psihologic arătând: "Credem că e o datorie de onoare pentru noi ca în acest război să înscriem pe paginile istoriei fapte care să arate urmașilor că și românii din ținuturile subjugate au luptat alături de ostașii regatului pentru întruparea României Mari și că prin sângele lor au răscumpărat unitatea politică la care au visat veacuri întregi".

În vederea organizării tehnice a chestiunii, se prezintă o serie de propuneri concrete, cerându-se totodată, ca guvernul să intervină pe lângă Țarul Rusiei să elibereze pe prizonierii români care vor să lupte sub flamurile României. Asupra acestui punct, semnatarii memoriului "stăruie cu insistență". Dar dacă cabinetul ar crede că organizarea regimentelor ardeleni și bucovinene ar întâmpina dificultăți, ardelenii și bucovinenii cer să fie concentrați la unitățile existente ale armatei române: "În orice formă voim să ne îndeplinim datoria de sânge față de România Mare"²⁷.

Acest memoriu a avut o semnificație deosebită în acele împrejurări, deoarece exprima dorința fierbinte a tuturor românilor, în special a celor refugiați sau din afara granițelor de a lupta cu arma în mână pentru eliberarea și unitatea întregului neam românesc. Deși a fost sprijinit de unii generali, mai cu seamă de Alexandru Averescu, el nu a găsit sprijinul necesar din partea guvernului Ion I. C. Brătianu. Nici după retragerea în Moldova, autoritățile nu au dat atenție documentului. Criticând atitudinea de indiferență a guvernanților unul din inițiatorii și semnatarii documentului O.Ghibu, scria în amintirile sale publicate postum următoarele: "În momentul când, sub presiunea năvalei inamicului, am fost nevoiți să ne retragem din București, în Moldova, chestiunea prizonierilor se găsea în același stadiu haotic de până aci. Nu se făcuse nimic pentru îndrumarea și rezolvarea ei, afară doar de faptul că s-au trimis ici și colo câte o gazetă sau câte o scrisoare unuia și altuia. În cei privește pe ardelenii refugiați în România, ei s-au prezentat de bună voie la recrutări și, în momentul declarării războiului au intrat voluntari

²⁷ B.A.R., Secția Mss. Arh. Oct. C. Tâslăuanu, mapa IX, varia 3; Oct. C.Tâslăuanu, *Sub flamurile naționale. Note și documente din războiul de întregire a neamului*, vol. I, Sighișoara, 1935, p. 195-202; C. I. Stan, *Pentru o cauză dreaptă. Intrarea României în război de partea Antantei și atitudinea românilor aflați în străinătate*, în vol. Avram Iancu (1824-1872), Deva, 1997, p. 178.

în armata română făcându-și datoria de onoare cu deplină conștiință"²⁸. După cum este cunoscut, datorită înfrângerii armatei române în campania din vara și toamna anului 1916, Oltenia și Muntenia, inclusiv Bucureștiul au fost evacuate fiind ocupate de inamic. Guvernul, parlamentul, armata care mai rămăsese, principalele instituții publice împreună cu numeroși civili s-au retras în Moldova, zonă rămasă neocupată. Printre zecile de mii de ostași ajunși în teritoriul dintre Siret și Prut s-a aflat și D. Marmeliuc. El s-a înscris la școala de ofițeri de rezervă de infanterie din Botoșani. În paralel tânărul profesor bucovinean a colaborat la ziarul "România", organul de presă al Marelui Cartier General Român. Primul număr al acestei publicații având ca director pe Mihai Sadoveanu, iar ca prim-redactor pe Octavian Goga a apărut la 2 februarie 1917²⁹. Întemeierea noului organ de presă a fost susținută de generalul Constantin Prezan, noul șef al Marelui Stat Major, dar potrivit lui I.G.Duca "Inspiratorul și conducătorul efectiv era aghiotantul generalului Prezan, maiorul Petrescu (pe atunci căpitan n.n.). Un tânăr și necunoscut avocat din Ploiești, care luase în căsătorie pe sora doamnei Prezan, fosta doamnă Negulescu"³⁰.

De la școala de ofițeri de rezervă, D. Marmeliuc a adresat un articol lui N. Iorga care l-a publicat în paginile ziarului "Neamul Românesc", pe care îl conducea. Autorul condamnă cu tărie politica promovată de autoritățile austriece în Bucovina, mai ales după declanșarea războiului mondial. El se ridică contra persecuțiilor la care erau supuși românii din dubla monarhie cu deosebire datorită accentuării procesului de deznaționalizare. D.Marmeliuc critică închiderea școlilor și trimiterea a sute de români în primele linii ale frontului ca să lupte pentru o cauză străină lor³¹. Patriotul bucovinean expediază la 12 decembrie 1916 o scrisoare profesorului Iorga aflat la Iași. Autorul mesajului afirmă că cei 200 de români ardeleni și bucovineni "care se pregătesc azi în greul exercițiilor militare pentru și mai marea greutate de mâine a războiului nostru național" așteaptă cu mult interes deschiderea sesiunii Corpurilor Legiuitoare. D. Marmeliuc prezintă apoi hotărârea fraților ardeleni și bucovineni de a lupta până la supremul sacrificiu pentru

²⁸ Onisifor Ghibu, *Pe baricadele vieții. În Basarabia revoluționară (1917-1918)*. Amintiri, ediție de Octavian O. Ghibu, Chișinău, 1992, p. 172.

²⁹ Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare se va cita A.N.I.C.), fond Casa Regală, dosar 122/1918, f. 4-5; vezi detalii la: Gheorghe Nicolescu, Marian Ștefan, "România" (1917-1918) – *Un organ de presă în slujba unității naționale și de stat*, în "Anuarul Institutului de istorie și arheologie «A. D. Xenopol» Iași", tom. XXV/2, 1988, p. 305-306, anexa I.

³⁰ I. G. Duca, *Memorii*, vol. III, *Războiul*, partea I (1916-1917), ediție de Stelian Neagoe, București, 1994, p. 176.

³¹ D. Marmeliuc, *Uneltiri austriece în Bucovina*, în "Neamul Românesc", XI, nr. 61, din 23 septembrie 1916.

independența și unitatea neamului: "Vrem să facem cu dragă inimă orice jertfă ce ne-o impune patria noastră adevărată, dorim însă să fim priviți ca fii adevărați ai ei să putem fi înaintați la gradul de ofițeri ai armatei române în același timp ca și camarazii noștri". Autorul scrisorii solicita marelui istoric să intervină pe lângă autoritățile competente ca "să ni se recunoască calitatea de cetățeni ai acestui pământ, care peste vreo câteva luni poate și îngurășat cu sângele nostru"³².

Ecoul acestei cereri justificate nu s-a lăsat prea mult așteptat, deoarece, la scurtă vreme, prin Decretul regal nr. 3238/21-12-1916 a fost promulgată "Legea privitoare la recunoașterea calității de cetățean român a celor care sunt de origine română și se află sub drapel"³³. Situația în Moldova era foarte grea. Are loc o suprapopulare a regiunii. Alimentele, medicamentele, combustibilii se găseau în cantități insuficiente. Greutățile erau agravate de lipsa spațiului, fapt care crea probleme unei igiene corespunzătoare. În aceste condiții s-a creat Comitetul pentru asistența refugiaților care se confrunta cu numeroase și dificile probleme. Mulți refugiați au fost cazați în barăci construite în grabă, lipsite de cele mai elementare condiții. Au apărut epidemii de gripă, variolă, dar mai ales tifos exantematic care au secerat mii de vieți omenești. Lupta împotriva epidemiilor se ducea cu mare dificultate. La toate acestea se adaugă vremea neprielnică: geruri foarte aspre, troiene de zăpadă. Relevând acest lucru, căpitanul Aureliu C. Locusteanu consemna în cartea sa de memorii situația tragică existentă în Moldova, agravată de dezlănțuirea stihiiilor naturii: "Timp aspru, zăpada până la pieptul calului și vântul suflă sloiuri de gheață. Bătrânii spun că nu-și aduc aminte, să fi trăit vreodată o iarnă mai nemiloasă ca acesta (...). Dar când munca este mai în toi un nou dușman se repede flămând asupra noastră. Tifosul exantematic seceră cu furie (...). Moare lumea civilă, mor soldații și ofițerii, cad și doctorii răpuși de acest vrășmaș nevăzut. Sate întregi se zbat în brațele lui"³⁴.

Cu toate aceste greutăți s-a trecut la refacerea și reorganizarea armatei române. După terminarea școlii militare, D. Marmeliuc a fost repartizat la Regimentul 8 Infanterie Buzău, primind comanda unui pluton. Unitatea sa făcea parte din Divizia 5 Infanterie și a ocupat dispozitivul de luptă. Aflat pe front, tânărul ofițer bucovinean scria la 29 iunie 1917 lui N. Iorga, informându-l că se află în "plină viață a războiului cu toate bucuriile și durerile lui". Autorul mesajului înfățișează greutățile prin care a trecut

³² *Scrisori către Nicolae Iorga*, vol. V (1916-1918), ediție de Petre Țurlea, București, 1996, p. 33-34.

³³ "Monitorul Oficial", partea I, nr. 321, din 23 septembrie 1916.

³⁴ Aureliu C. Locusteanu, *Sub aripa morții. Însemnări fugare din răboiul de întregire*, Cluj, 1923, p. 71-73.

"Mizeriile din iarna trecută", dar arată că datoria oricărui bun român este de a nu se lamenta, de a nu da înapoi în fața greutăților, ci de a lupta până la ultima picătură de sânge, pentru eliberarea patriei : "A fost și e o crimă din partea oricărui tânăr în vigoare să se eschiveze de la jertfa pe care o aduce imensa majoritate a neamului nostru". Din aceste motive, el condamna cu tărie pe cei care și-au asigurat un loc călduț, apreciind că "e o scârboasă fărădelege și o trădare de neam lașă din partea acelor oameni tineri care au preferat războiul prin toate berăriile și străzile Bucureștiului, unii făcând parte chiar din Garda Demnității Naționale". Având în vedere atitudinea reproabilă a unor tineri, inclusiv bucovineni refugiați, D. Marmeliuc se pronunță în favoarea demascării lor, ca adevărul să iasă la lumină. El este de părere că "a sosit vremea ca și în această țară să nu se mai ascundă minciuna în fața adevărului, lașitatea în fața bărbăției, potlogăria în fața sincerității, trândăvia în fața muncii, necinstea în fața cinstei". Semnatarul scrisorii afirmă că acest punct de vedere este al tuturor celor care "au schimbat căminul cald cu asprimea naturii, munca intelectuală cu oboselile fizice" și, în această credință, îndeamnă la suprema jertfă pe cei care au suferit cel mai mult până acum. Marmeliuc arată, în continuare, că frontul reprezintă o adevărată școală a curajului, a demnității și spiritului de sacrificiu, a educației moral-patriotice pentru toți fiii României. Pe baza acestor calități dobândite de cei aflați sub arme, profesorul bucovinean spera să îndrepte "societatea pe care o vom crea după război". El îi ura, în final, lui N. Iorga: "Să trăiți atâta până ce veți vedea cu ochii fericirea completă a nației ce o iubiți atât de mult"³⁵.

D. Marmeliuc a participat cu Regimentul 8 Infanterie Buzău la bătălia din vara anului 1917, unde a fost rănit. Tot pe frontul din Moldova a luptat un alt ofițer de rezervă bucovinean, profesorul I. Grămadă sacrificându-și viața pentru cauza națională. D. Marmeliuc a evocat în paginile ziarului, "Neamul Românesc", eroismul și spiritul de sacrificiu al tânărului ofițer voluntar căzut la datorie în crâncena bătălie de la Cireșoaia din 14/27 august 1917³⁶.

Grămadă a fost înmormântat de camarazii săi la Poiana Vranceanu alături de locotenentul botoșenean Ion Spiru. Revenit din spital, căci și el fusese rănit pe câmpul de luptă, D. Marmeliuc a cerut permisiunea Marelui Cartier General Român de a se face un parastas în poiana Vranceanu pentru cei care se jertfiseră în întregirea neamului. Parastasul a avut loc în 11 decembrie 1917, la el participând: prințul moștenitor Carol, generalii Voitoianu și Manolescu. Peste aproape două decenii, în anul 1936, D. Marmeliuc omagia, din nou, figura luminoasă a lui Ion Grămadă. Cu acest

³⁵ *Scrisori către N. Iorga...*, vol. V, p. 119-120.

³⁶ D. Marmeliuc, *Sublocotenentul Ion Grămadă*, în "Neamul Românesc", XII, nr. 226, din 28 septembrie 1917.

prilej el a propus ridicarea unui monument în memoria camaradului de armă și a prietenului său³⁷, proiect care, din păcate, nu a fost realizat.

D. Marmeliuc a rememorat de asemenea, crâncena confruntare de la Mărășești în calitate de martor ocular, cu prilejul unei conferințe susținute la Cernăuți în toamna anului 1918. Vorbitorul a elogiat cu acest prilej faptele de vitejie ale armatei române în rândurile căreia au luptat și s-au jertfit și unii fii ai Bucovinei³⁸.

După cum este cunoscut, victoriile strălucite obținute de armata română în vara anului 1917 la Mărăști, Mărășești și Oituz nu au putut fi valorificate datorită conjuncturii internaționale nefavorabile, în special ca urmare a anarhiei ce domnea în Rusia. Aici, soldații refuzau să execute ordinele comandanților și dezertau în masă. După lovitura de stat bolșevică din țara vecină, survenită la 25 octombrie/7 noiembrie 1917, armata rusă a ieșit din luptă semnând mai întâi armistițiul la Focșani în 26 noiembrie/9 decembrie 1917³⁹ și declanșând apoi tratativele de pace cu Puterile Centrale. România era acum izolată, putând fi atacată din mai multe direcții și cu posibilități minime de a se apăra. Aliații erau, din păcate, departe și incapabili de ajută România.

Martor al acestei perioade dramatice D. Marmeliuc a trimis la 30 octombrie 1917 o scrisoare din Huși către N. Iorga exprimând îngrijorarea față de evoluția situației politico-militare din țara vecină: "în fiecare zi evenimente neașteptate pot să se ivească, situații cu totul surprinzătoare pot să ne fie create de Aliații noștri de la Nord". Autorul mesajului solicita celebrului istoric să intervină pe lângă conducătorii țării ca voluntarii ardeleni, bănățeni și bucovineni condamnați la moarte în contumacie să poată părăsi țara și să fie trimiși la luptă pentru cauza Aliaților în armata franceză⁴⁰.

Cu toate greutățile întâmpinate, D. Marmeliuc nu-și pierdea speranța în împlinirea idealului național. El expedia la 24 ianuarie 1918 o altă scrisoare lui N. Iorga, felicitându-l cu prilejul pășirii în noul an. El îi dorea renumitului profesor "ca sufletul d-voastră mare să aibă fericirea de a vedea realizat visul nostru de veacuri, pentru care ați luptat o viață întreagă în primele rânduri"⁴¹.

³⁷ Idem, Ion Andrieșescu, *Eroul de la Cireșoia I. Grămadă. Omagiu prietenesc și camaraderesc. Două conferințe*, Cernăuți, 1936, *passim*.

³⁸ D. Marmeliuc, *Mărășești*, Cernăuți, 1918, *passim*.

³⁹ A.N.I.C., fond Președinția Consiliului de Miniștri. Miscelaneu, dosar 1/1917, f. 1-1v; C. I. Stan, *Înteruperea operațiunilor militare pe frontul românesc. Armistițiul cu Puterile Centrale*, în "Apulum", XXVI/1989, p. 571-584.

⁴⁰ *Scrisori către N. Iorga...*, vol. V, p. 178-179.

⁴¹ *Ibidem*, p. 210.

D. Marmeliuc a trecut în Basarabia unde a întărit rândurile refugiaților ardeleni și bucovineni. La 24 ianuarie 1918 el a salutat declarația simbolic semnată de 24 de persoane între care pot fi amintiți Onisifor Ghibu, Dr. Ioan Mateiu, Axente Banciu, Sebastian Bornemisa, Iosif Șchiopul, Nicolae Colan, George Tofan, dr.Ovidiu Țopa, Vasile Harce, Vladimir Cazacliu, Petre V. Hameș, Dr. Anastasie Popovici. El face mai întâi o trecere în revistă a luptelor și jertfelor poporului nostru "care lipsit de unire politică a fost osândit la veșnică umilire și apăsare". Această unitate era necesară, căci "dacă nu se va unii cel puțin acum, viitorul lui va fi și mai dureros decât trecutul plin de lacrimi și suspine". În noile împrejurări, "noroadele mari sau mici trebuie să-și adune sub ocârmuiri naționale, pe toți fiii lor". Condamnând dominația străină, autorii acestui act constată că asupritorii au luat și ultimele drepturi pe care le mai aveau românii. Înfierând ideea federalizării monarhiei austro-ungare Declarația condamna cu fermitate pe acei care mai sunt încă adepții acestei soluții neviabile arătând că : "numai rătăciții și vânduții nu vor să înțeleagă aceasta și stăruie mai departe ca pământurile noastre străvechi să rămâie și de aici încolo pe mâna străinilor (...)".

De aceea, semnatarii documentului nu se mai considerau refugiați ardeleni bănățeni, bucovineni nici fii ai aceluiași popor, ci "cetățenii aceluiași stat unitar român ca cetățenii ai României nouă, ai tuturor românilor cu aceleași drepturi. De astăzi înainte noi vom fi, totodată, ostași ai acestei Românie, pentru făurirea și întărirea căreia voim să luptăm cu orice armă ar trebui (...). Fiecare să-și de seama că mântuirea noastră este numai într-o Românie nouă, a tuturor românilor. Pentru înfăptuirea acestei Românie vom lucra, pentru înfăptuirea ei vom trăi pentru înfăptuirea ei vom muri, dacă va fi nevoie"⁴². D.Marmeliuc a semnat în aceeași zi o chemare a scriitorilor români către neamul moldovenesc din Basarabia împreună cu o serie de personalități precum M. Sadoveanu, Ion Agârbiceanu, George Ranetti, Al. Cazaban, Ion Minulescu, Ion Petrovici, Al. Stamatiad, Ion Pilat, Nichifor Crainic, Mihail Sorbu, Ludovic Dauș, Claudia Milian și alții.Documentul scotea în evidență marile victorii obținute de armata română la Mărăști, Mărășești și Oituz relevând faptul că unitățile militare din Regat pătrund în teritoriul dintre Prut și Nistru pentru a reda liniștea "și să se așeze puternic stăpânirea voastră pe pământul muncit de voi inima noastră în care atâta amar de vreme am frământat și sporit durerea despărțirii de voi, saltă cea mai curată fericire". Apelul sublinia că stăpânirea țaristă instalată pe meleagurile basarabene cu

⁴² "România Nouă", Chișinău, II, nr. 8, din 24 ianuarie 1918; Vasile Arimia, Ion Ardeleanu, Constantin Botoran (editori), *Cartea neamului. Marea Unire din 1918. Documente istorice*, București, 1993, p. 88-91, doc. 15; Constantin Botoran, Ion Calafeteanu, Eliza Campus, Viorica Moisuc, *România și Conferința de Pace de la Paris (1918-1920)*, Cluj-Napoca, 1983, p. 229-231.

mai bine de un veac în urmă "ne-a răzlețit, între noi frați buni de același sânge, s-a ridicat ca un zid de negură". Chemarea releva că românii basarabeni erau "Apăsați de groaza și întunericul țarist, fără libertate și fără lumină". Frații lor din România liberă priveau neputincioși "cu jale cum neamul nostru în Basarabia se întunecă și se stinge, fără ca să-i putem da ajutor". Toate aceste momente triste au trecut și a venit ziua slobozeniei "Peste apa cea blestemată a Prutului s-a durat punte. A sosit ceasul cel mare întru care atâta am nădăjduit, să ne întindem mâinile și să ne îmbrățișăm (...). Cultura, limba și școala de acum trebuiesc să ne unească pe veci și nedespărțiți vom rămânea până la sfârșitul sfârșitului". Semnatarii documentului erau încrezători în triumful idealului național, deși împrejurările internaționale nu erau dintre cele mai favorabile. Era însă nevoie de unitate și coeziune: "Începând acum o viață nouă, ca Iov, pe care l-a binecuvântat Domnul după dureri, să ne strângem rândurile și să avem în cugetul nostru ca pe un dar prețios gândul, că de azi înainte limba și cultura noastră una sunt, nedespărțite"⁴³.

Proclamarea independenței Basarabiei s-a realizat în aceeași zi istorică de 24 ianuarie 1918. Ea a pregătit unirea acestei vechi provincii istorice românești cu Țara. Republica ucraineană a recunoscut formal existența și independența tânărului stat basarabean. Autoritățile de la Kiev au invitat de mai multe ori cabinetul basarabean la Tratatul de Pace de la Brest-Litovsk cu Germania și aliații ei. Ultima telegramă a Republicii Ucraina adresată Chișinăului afirma : "Noi nu ne considerăm autorizați să tratăm în numele său (...). Neprimind nici un răspuns din partea guvernului moldovean, noi am încheiat în cele din urmă pacea cu Germania și Austro-Ungaria"⁴⁴, fapt care a dus la completa izolare a României, aceasta fiind înconjurată peste tot de dușmani. Prezentând această stare de lucruri, D. Marmelic descria în paginile ziarului "România" situația tristă în care se afla poporul român. "Mă gândesc la soarta neamului meu care se găsește singur în pustietatea groaznică a unui povârniș ascutit de ambele laturi unde se deschid fioroase prăpăstii"⁴⁵.

Condițiile erau într-adevăr grele. Rada Ucraineană avea și ea tendințe agresive, anexioniste urmărind încorporarea Basarabiei. Din aceste motive bolșevicii din Odessa au trimis la 2/15 februarie 1918 un prim ultimatum guvernului român din partea Colegiului Superior Autonom (Rumcerod) prin care se pretindea retragerea trupelor române din Basarabia, libertatea de

⁴³ O.Ghibu, *op. cit.*, p. 524-525.

⁴⁴ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/U.R.S.S., 1812-1920, vol. 131, f. 34-35 (în continuare Arh. M.A.E.).

⁴⁵ D. Marmeliuc, *Noi și pacea ucraineană*, în "România", I, nr. 321, din 31 ianuarie 1918.

trecere înspre front prin teritoriul dintre Prut și Nistru, extrădarea generalului Scerbacev, comandantul trupelor ruse aflate pe frontul românesc.

Documentul cerea, de asemenea, retragerea unităților românești din Basarabia în decurs de 48 de ore : "Neprimirea unui răspuns afirmativ din partea guvernului dvs. – se preciza în ultimatum – va atrage deschiderea imediată a unei acțiuni militare viguroase din partea armatei revoluționare ruse"⁴⁶.

Sub presiunea Puterilor Centrale, guvernul prezidat de generalul Al. Averescu s-a văzut nevoit să accelereze negocierile de pace. Condițiile puse de inamic erau dintre cele mai grele deoarece prevedeau: cedarea Dobrogei Triplei Alianțe, rectificări de teritoriu pe crestele Carpaților în favoarea dublei monarhii, demobilizarea unui număr însemnat de divizii, licențierea misiunilor militare aliate cărora li se asigura libera trecere, concesiile economice referitoare la cereale și la petrol. Cu toate acestea românii nu-și pierdeau încrederea în victoria finală a Antantei. D.Marmeliuc era optimist, căci într-un articol publicat în paginile ziarului "România" intitulat "Crezul nostru" declara cu tărie că "în pofida greutăților idealul întregirii naționale e încă viu și toți românii trebuie să-și intensifice lupta pentru realizarea lui"⁴⁷.

Este cunoscut faptul că în condițiile izolării totale, România a semnat în martie 1918 prin reprezentantul său C. Argetoianu tratatul preliminar de pace care conținea în principal clauzele enumerate mai sus⁴⁸.

Guvernul prezidat de Al.Marghiloman a încheiat în Palatul de la Cotroceni în 24 aprilie/7 mai 1918 tratatul de Pace de la Buftea-București cu Germania, Austro-Ungaria, Turcia și Bulgaria. Clauzele teritoriale erau grele. România era obligată să renunțe la Dobrogea, Bulgaria obținea Cadrilaterul, Austro-Ungaria obținea pe crestele Carpaților 130 de comune și sate cu o populație de 724.954 locuitori⁴⁹.

Clauzele economice ale tratatului erau și ele deosebit de înrobitoare. România era obligată să exporte în Germania cereale și petrol la un preț fixat de aceasta. Cel de al II-lea Reich câștiga dreptul de control asupra navigației pe Dunăre. În acest scop se convoca o conferință la München care urma să

⁴⁶ Arh. M.A.E., fond 71/U.R.S.S.,1812-1920, vol. 133, f. 288-289; C. I. Stan, *Unirea Basarabiei cu Romania în contextul relațiilor româno-ucrainene (1917-1918)*, în "Destin Românesc", VI, nr. 3 (23), 1999, p. 39.

⁴⁷ D. Marmeliuc, *Crezul nostru*, în "România", Iași, II, nr. 358, din 6 martie 1918.

⁴⁸ A.N.I.C., fond Casa Regală, dosar 10/1918, f. 1.

⁴⁹ *Actele Tratatului de Pace de la București din 24 aprilie/mai 1918*, București, 1918, p. 3-5; Mircea Djuvara, *La guerre roumaine 1916-1918*, Paris, Nancy-Strasbourg, 1919, p. 17.

reglementeze navigația pe fluviu. Ea trebuia să se întrunească după ratificarea tratatului din 24 aprilie/ 17 mai 1918⁵⁰.

Pacea din 24 aprilie/7 mai 1918 a avut, prin urmare, un caracter anexionist, de cotropire. Impusă prin forță, ea căuta atât facilitarea exploatării bogățiilor naturale ale țării, dar și să înfăptuiască dependența politică și militară față de Puterile Centrale. Comentând tratatul de la Buftea-București, D. Marmeliuc scria peste două decenii că "Epopoea românească se curmase în dezastru pe care-l pecetluia Pacea de la Buftea. Cei ce propagaseră războiul alături de Puterile Centrale triumfau pe ruinele materiale și sufletești ale unui neam îngenunchiat și-și băteau joc de sfințenia unei mucenicii care n-avea să dureze lungă vreme"⁵¹.

În ciuda evidențelor, guvernării considerau pacea de la Buftea-București un succes diplomatic. Astfel officiosul guvernului, ziarul "Steagul", aprecia acest act ca fiind "maximum de concesii ce se puteau obține și are menirea să restabilească raporturile durabile și continuitatea de interese economice cu Puterile Centrale"⁵².

Aflat la Chișinău, D.Marmeliuc și-a continuat activitatea alături de O. Ghibu, G. Tofan, G. Rotica și ceilalți refugiați ardeleni și bucovineni "Pentru ei – scria peste ani Marmeliuc – Basarabia deveni noua patrie în slujba acesteia își puseră toate forțele spirituale, ajutând la consolidarea noii vieți românești în provincia dintre Prut și Nistru. Cu ospitalitate cu adevărat frățească, moldovenii din Basarabia ne primiră pe toți.

În septembrie 1918, ajunsei și eu profesor la Seminarul Eparhial"⁵³. D. Marmeliuc a desfășurat o susținută muncă în cadrul "Comitetului Românilor Bucovineni Refugiați" cu sediul în Chișinău. Acesta a creat în noiembrie 1918 un serviciu de propagandă pentru Bucovina. Director al noului organism a fost numit profesorul I. Nistor, subdirector era Gheorghe (George) Tofan, secretar a devenit D. Marmeliuc, iar funcția de casier a aparținut lui Vasile Greciuc⁵⁴.

⁵⁰ *Actele Tratatului de Pace de la București...*, p. 84-115; C. I. Băicoianu, *Dunărea văzută prin prisma tratatului din București. O lămurire despre o pace de dreptate*, București, 1921, p. 16-17.

⁵¹ D. Marmeliuc, *În preajma Unirii. File de carnet*, în Ion I. Nistor, *Amintiri bucovinene din vremea Unirii*, ediție de Doina și Liviu Papuc, Iași, 2000, p. 106.

⁵² "Steagul", IV, nr. 12, din 12 mai 1918; C. I. Stan, *Alexandru Marghiloman și Pacea de la Buftea București din 24 aprilie/7 mai 1918*, în vol. *România și primul război mondial*, Focșani, 1998, p. 318.

⁵³ D. Marmeliuc, *În preajma Unirii...*, în *loc. cit.*, p. 106.

⁵⁴ "România Nouă", II, nr. 208, din 4/17 noiembrie 1918; Ion Calafeteanu, Viorica Pompilia Moisuc (editori), *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România 1917-1918. Documente*, Chișinău, 1995, p. 314, doc. 107.

Evenimentele din Bucovina se precipitau. La 27 octombrie 1918 s-a creat la Cernăuți Consiliul Național Român sub președinția lui Iancu Flondor. La cererea înaltului for au pătruns pe meleagurile Bucovinei Divizia 8 Infanterie sub comanda generalului Iacob Zadik. El a lansat o proclamație către populație în care arăta: "Răspunzând la chemarea Consiliului Național Bucovinean, Armata Română, din înaltul ordin al M.S. regelui Ferdinand al României, a pășit pe pământul Marelui Voevod Ștefan, pentru a ocroti viața, avutul și libertatea locuitorilor de orișice neam și credință, împotriva bandelor de criminali, care au început opera lor de distrugere în frumoasa noastră țară". Semnatarul documentului afirma că trupele române nu au caracter de ocupație, ci ele "aduc dragostea și sprijinul lor, pentru libera înfăptuire a dorințelor născute din dreptul legitim al popoarelor de a dispune de soarta lor". Generalul Zadik invita, de asemenea, populația Bucovinei "să nu se abată sub nici un motiv de la viața și ocupațiunile normale"⁵⁵.

Câteva zile mai târziu, în 12 noiembrie 1918, Iancu Flondor a lansat, la rândul său, un apel "Către poporul român". Autorul manifestului reafirma că datorită atitudinii austrieșilor, Consiliul Național, reprezentanța legitimă a poporului român "a fost nevoit să recurgă la ajutorul fraților din Regat, cerând intervenția oastei românești". Iancu Flondor a reliefat că Regele Ferdinand a aprobat "această cerere întemeiată și a dispus intrarea armatei în țară".

Spre a restabili dreptatea și ordinea, Consiliul Național a luat în ziua de 10 noiembrie 1918 în seamă stăpânirea țării și va exercita puterea prin Guvernul său"⁵⁶.

Din păcate au existat și români bucovineni care nu au primit cu satisfacție venirea armatei române, militând în favoarea retragerii ei. D. Marmeliuc afirmă în amintirile sale din 1938 că primind ordin de mobilizare a pornit spre Iași pentru a se prezenta la Marele Cartier General. În drum s-a întâlnit cu generalul Arthur Văitoianu, Ministru de Interne pe atunci, care l-a introdus la primul ministru generalul Constantin Coandă. Acesta ar fi spus "«Bine că văd la mine astăzi și alt bucovinean, căci domnul Aurel Onciu mi-a înăcrit sufletul cu atitudinea sa de neînțeleș», zise blajinul general, povestindu-ne apoi cum Aurel Onciu vine de câteva zile neconținut la domnia sa, cerându-i retragerea trupelor românești din Bucovina și aranjarea situației internaționale a acesteia numai cu dânsul, numit comisar al poporului român din Bucovina"⁵⁷. Acțiunea sa a eșuat. Potrivit lui D. Marmeliuc tinerii

⁵⁵ "Glasul Bucovinei", Cernăuți, I, nr. 6, din 8 noiembrie 1918.

⁵⁶ Ion Nistor, *Unirea Bucovinei. 28 noiembrie 1918. Studii și documente*, București, 1928, p. 117.

⁵⁷ D. Marmeliuc, *În preajma Unirii...*, în *loc. cit.*, p. 107.

voluntari bucovineni Nicu I. Rusu și Aurel Doroftei "în seara aceleiași zile împiedică în gara Iași pe Aurel Onciul să plece la Cernăuți"⁵⁸.

În Piața Unirii din Iași, D.Marmeliuc s-a întâlnit cu prietenul său G. Tofan, care "auzind că plec la Cernăuți, se hotărî să plece și el. Era bolnav. De-abia-și mișca picioarele. Numai sufletul lui de jăratec îi rămăsese nestins și se comunica în văpaia ochilor săi mari, căprui, care se aprinseseră ca două lumini la știrea ce i-o adusei". Cei doi au parcurs drumul până la Cernăuți cu trenul "făcând planuri și povestindu-ne amintirile anilor de război"⁵⁹. Cei doi sosesc în capitala Bucovinei la 15 noiembrie. În gară ei au fost întâmpinați de un ofițer din comandamentul Diviziei 8 Infanterie care îi conduce la hotel. Marmeliuc s-a deplasat direct la sediul mării unități române unde i-a pus la curent pe generalul I. Zadik și pe șeful de stat major colonelul C. Rovinaru asupra noutăților de la Iași. "Dumnealor – scrie Marmeliuc – îmi arătară situația de la Cernăuți, comunicându-mi că o unire necondiționată a Bucovinei întâmpină încă greutăți"⁶⁰.

În aceeași dimineață, D. Marmeliuc și G. Tofan merg la Iancu Flondor căruia i-au prezentat scrisoarea semnată de primul ministru al României în care se inserase "Generalul Coandă îl invită la Iași pentru a hotărî împreună Unirea Bucovinei"⁶¹. Cei doi prieteni au făcut o vizită și profesorului Sextil Pușcariu, secretar de stat în guvernul bucovinean. Rememorând aceste clipe D. Marmeliuc scrie că "Revederea noastră după atâta timp de despărțire, a fost extrem de călduroasă. Două ceasuri întregi am povestit la o ceașcă de cafea gustoasă, tot ce putea să ne intereseze reciproc în acele clipe de hotărâre pentru destinul românesc"⁶². La rândul său, S. Pușcariu consemna în memoriile sale că "În ziua de 13 noiembrie (de fapt 15 noiembrie n.n.), eram încă în pat când servitoarea îmi aduce biletul de vizită al maiorului Georgescu, al lui G. Tofan și al lui D. Marmeliuc. Ei sosiseră cu un tren special, având misiunea să-l aducă imediat pe Flondor la Iași unde avea să dea niște lămuriri (...). De revederea cu Tofan și cu Marmeliuc m-am bucurat foarte mult"⁶³. S.Pușcariu îi face în memoriile sale un portret foarte reușit lui D.Marmeliuc afirmând: "Vehement și colorat în vorbă e Marmeliuc, un bărbat frumos și foarte inteligent, cu pană ușoară. În România, unde trecuse s-a purtat vitejește ca ostaș, a scris câteva articole frumoase de gazetă și azi are un nume foarte bun. Intreprid și curajos, el iubește lupta fățișă. Un singur defect are, care mă face să-mi placă ceva mai puțin în timpul din urmă: e prea

⁵⁸ *Ibidem*, p. 58.

⁵⁹ *Ibidem*; vezi și P. Rușindilar, *op. cit.*, p. 251.

⁶⁰ D. Marmeliuc, *În preajma Unirii ...*, în *loc. cit.*, p. 108.

⁶¹ *Ibidem*.

⁶² *Ibidem*.

⁶³ Sextil Pușcariu, *Memorii*, ediție de Magdalena Vulpe, București, 1978, p. 338.

încântat de sine"⁶⁴. D.Marmeliuc s-a integrat rapid în lupta națională din Bucovina. El a participat la patra ședință a Consiliului Național Român în 12/25 noiembrie 1918 fiind cooptat membru al acestui organism. În cuvântul său, D. Marmeliuc a subliniat că s-a ridicat "din straturile largi ale poporului ca fiu de țaran" și din acest motiv "am dreptul să spun că vorbesc în numele țărănimii". Patriotul bucovinean a atras atenția că elementele care fac instigație în contra poporului "trebuie scoase la iveală și să le punem la răcoare". Vorbitorul își motiva punctul de vedere prin faptul că "trebuie să domnească dreptul național, iar nu ordinea impusă de sus"⁶⁵. În cadrul aceleiași ședințe s-a hotărât convocarea Constituantei pentru ziua de 15/28 noiembrie 1918 unde urma să se stabilească raportul politic al Bucovinei față de România.

La 15/28 noiembrie 1918 s-a deschis Congresul General al Bucovinei în Palatul Mitropoliei. El era alcătuit din 74 de delegați ai Consiliului Național Român, între care se afla și D. Marmeliuc, 7 delegați ai Consiliului Național German, 6 delegați ai Consiliului Național Polon și 13 reprezentanți ai rutenilor. Acest forum a hotărât în unanimitate "unirea necondiționată și pentru vecie a Bucovinei cu România"⁶⁶. Atmosfera era impresionantă, greu de descris în cuvinte. Martor al acestui eveniment istoric, D.Marmeliuc consemna după două decenii starea de spirit existentă în sală. "Ropote de aplauze acoperiră ultimele cuvinte ale Moțiunii de Unire rostite cu glas emoționant de Iancu Flondor, în ochii căruia se iviră două lacrimi mari prinos al nesfârșitei sale iubiri de neam. Iar când domnul Ioan Nistor se ridică cu fața transfigurată și cu glas în care răsunau suferințele unui veac și jumătate rosti motivația reparației care trebuia să se facă în acea zi, în toate sufletele noastre se înfurișă fiorul mântuirii noastre de neam, care, ca și stânca viforată de atâtea furtuni a rămas neatinsă, înfiptă în solul care i-a hărăzit destinul"⁶⁷.

La finele adunării Congresul General al Bucovinei a adresat telegrame Regelui Ferdinand, guvernelor Antantei aducându-le la cunoștință hotărârea de Unire. Atmosfera în oraș era deosebită. Același D. Marmeliuc înfățișa starea de spirit care domnea în Cernăuți: "Ce frumoasă a fost ziua de 28 noiembrie se bucura parcă și cerul de fericirea noastră trimițându-ne în acel început de iarnă raze calde de soare. Veniseră soli din toate părțile locuite de români, iar din Bucovina tot ce intelectualitatea și țărăimea românească avea mai curat și mai bun"⁶⁸.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 350.

⁶⁵ I.Calafeteanu, Viorica P. Moisuc, (editori), *op. cit.*, p. 327, doc. 108.

⁶⁶ Ion I. Nistor, *Unirea Bucovinei ...*, p. 60-61.

⁶⁷ D. Marmeliuc, *În preajma Unirii...*, în *loc. cit.*, p. 112-113.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 112.

Se împlinea acum un deziderat pentru care luptase și Dimitrie Marmeliuc. A fost prezent în primele linii la Mărășești în vara anului 1917. La Cernăuți s-a alăturat fraților săi în toamna anului 1918 în acțiunea de realizare a Unirii Bucovinei cu Regatul Român.

După Marea Unire, D. Marmeliuc a contribuit la consolidarea României Mari, fiind profesor la Universitatea din Cernăuți.

Prin munca sa plină de abnegație profesorul D. Marmeliuc a fost unul din ctitorii României întregite.

Galați